

Φίλτατέ μοι κ. Ἀρσένη,

Ἄγαν ἀσμένως ἔμαθον ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς, ὅτι πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἢ πέρυσι διακοπεῖσα ἑκδοσίς τῆς *Ποικίλης Στοᾶς*, ἣτις ἀληθῶς ἔχει πολλὴν χρησιμότητα διὰ τὸ ἀληθῶς ποικίλον τῆς πνευματικῆς ἐστίασεως, ἣν παρέχει εἰς τοὺς ἀναγνώστῃς αὐτῆς.

Αἱ πολλαὶ μοι ἀσχολαί, μὴ ἐπιτρέπουσαί μοι δυστυχῶς νὰ ἀποστειλῶ ὑμῖν πραγματεῖαν τινὰ ὅπως οὖν ἔκτενῇ κατὰ τὴν ἐπιμόνωσ διηλωθεῖσάν μοι εὐγενῆ ὑμῶν ἐπιθυμίαν, μὲ ἀναγκάζουσι νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν ἀποστολὴν συντόμου τινὸς πολιτικῆς διατριβῆς μου, φερούσης τὴν παράδοξον ἴσως ἐπιγραφὴν «Περὶ τῆς παρ' ἡμῖν μεταβολῆς τῆς σημασίας τῶν λέξεων».

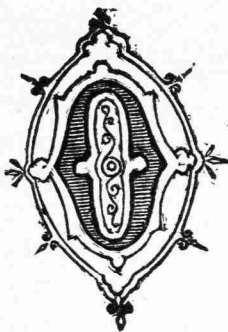
Δέξασθε, παρακαλῶ, τοὺς φιλικωτάτους ἀσπασμούς μου.

Ἀθήνησι 28 Ἰουνίου 1888.

Θεόδωρος Ν. Φλογατῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΑΡ ΗΜΙΝ ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ

ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Θουκυδίδης λέγει, ὅτι ἐν τῶν πολλῶν κακῶν, ἅτινα ἐπήνεγκεν ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος, ἦν καὶ ὅτι μετεβλήθη ἡ ἀξίωσις τῶν ὀνομάτων, παρηλλάγη δηλονότι ἡ σημασία τῶν λέξεων. Αὐτὸ τοῦτο δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ εἰπώμεν νῦν. Μεταξὺ τῶν πολλῶν κακῶν, ἅπερ παρήγαγεν ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπικρατοῦσα παρ' ἡμῖν διεφθαρμένη πολιτικὴ κατάστασις, εἶναι καὶ ὅτι μετεβλήθη παρ' ἡμῖν ἡ ἔννοια τῶν λέξεων. Ἡ λέξις *ἐλευθερία* ἢ *ἐλευθερία* ἐμφαίνει νῦν παρ' ἡμῖν τὴν ἔλλειψιν πάσης ἀληθοῦς ἐλευθερίας, τὴν δέσμευσιν, τὴν ἀπορρόφησιν. Πρακτικῶς δὲ λέγειν σημαίνει κηρύττειν τὸν πόλεμον εἰς τὴν ἱστορίαν, τὴν λογικὴν καὶ τὴν πείραν.

«Ἐρχομεν τὰς μᾶλλον ἀκράτους ἐλευθερίας» φωνοῦσι πολλοὶ τῶν παρ' ἡμῖν δημοσιογράφων καὶ πολιτευτῶν. Καὶ ὅμως πᾶσαι αὗται αἱ περιεχόμεναι ἐλευθερίαὶ συνίστανται ἢ καταλήγουσιν εἰς τὴν σφιγ-

κτοτάτην δέσμευσιν, τὴν πνιγηροτάτην ἀπορρόφησιν, τὴν βδελυρωτάτην τυραννίαν. Ἐν πρώτοις ἐν σχολεῖον δὲν δυνάμεθα νὰ συστήσωμεν, ἕνα νὰν νὰ ἐγείρωμεν, μίαν ὁδὸν νὰ χαράξωμεν, μίαν κέραμον δημοτικῆς καταστάσεως νὰ μετατοπίσωμεν, ἐν ἴωτα τῆς δημοτικῆς σφραγίδος νὰ προσθέσωμεν ἢ νὰ ἀφαιρέσωμεν, νὰ συνεταιρισθῶμεν ἐμπορικῶς, νὰ πωλήσωμεν, νὰ ἀγοράσωμεν ἄνευ ὑψηλοῦ βασιλικῆς διατάγματος ἢ ὑψηλοτάτης ὑπουργικῆς διαταγῆς, ἄνευ δηλαδὴ τῆς μεσολαβήσεως ἐνὸς ὑπουργικοῦ βουλευτοῦ ἢ ἐνὸς ὑπουργικοῦ ὑποψηφίου ἐν καιρῷ τῶν ἐκλογῶν. Ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης συγκεντρώσεως πάντων τῶν συμφερόντων καὶ πασῶν τῶν ἀναγκῶν τοῦ δημότου καὶ τοῦ ἀστοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν πηγάζει ἡ καπήλευσις καὶ τῶν ἀνεγνωρισμένων διὰ τοῦ συντάγματος εἰς τὸν πολίτην συνταγματικῶν δικαιωμάτων. Κατὰ τὰς βουλευτικὰς καὶ δημοτικὰς ἐκλογὰς τὰ ὑπουργεῖα μεταβάλλονται εἰς δημοπρατήριον, αἱ θύραι καὶ αἱ θυρίδες τοῦ ταμείου ἀνοίγονται, πᾶσα ἡ διοίκησις παραδίδεται εἰς τὴν ἰδιότητα τῶν ὑπουργικῶν ὑποψηφίων· ἐνιαχοῦ δὲ θαυματουργεῖ καὶ ἡ λόγχη τῶν στρατιωτῶν, ἀποκλείουσα τοὺς ἐκλογεῖς καὶ παρασκευάζουσα εἰκονικὴν ψηφοφορίαν· οὕτω δ' ἐξαφανίζεται ἐν πολλοῖς καὶ τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα, τὸ μόνον δικαίωμα ὑπὲρ ἐδόθη εἰς τὸν ἐλεύθερον Ἕλληνα πολίτην! Τότε πρὸ πάντων ἐκλείπει καὶ αὐτὴ ἡ σκιά τοῦ νόμου ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν· ἕκαστον δὲ ταχυδρομεῖον πασιγνώστως κομιρίζει εἰς Ἀθήνας καθ' ἕκαστην δαψιλεστάτην συγκομιδὴν γεγονότων καταδηλούντων, ὅτι νομαρχεῖα, εἰσαγγελία, ταμεῖα, ἐφορεῖα, φρουραρχεῖα κτλ. οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐργαστήρια κομματικῆς ἀγοραπωλησίας. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ συγκεντρώσεως πάντων τῶν συμφερόντων καὶ πασῶν τῶν ἀναγκῶν εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν πηγάζει καὶ ἡ ἀκόρεστος καὶ ἀδάμαστος φιλαρχία, ἐπιφέρουσα τὴν οἰκτρὰν ἐξαχρείωσιν τῶν ἐκλογέων, τῶν βουλευτῶν, τῶν ὑπουργῶν καὶ πάντων σχεδὸν τῶν δημοσίων λειτουργῶν, τὴν ἀπεμπόλησιν τῆς ψήφου καὶ τῆς συνειδήσεως πάντων τῶν στοιχείων τῆς πολιτείας. Ὁ ἐκλογεὺς, θέλων νὰ χανδακωθῇ ἢ κατ' αὐτοῦ καταγγελία εἰς τὸ εἰσαγγελικὸν γραφεῖον ἢ τὰνάπαλιν νὰ ἐνεργηθῇ ἢ καταγγελία, ἢν ἔδωκε, θέλων νὰ ξυλεύσῃ ἐλευθέρως εἰς τὸ δάσος, νὰ ὑλοτομήσῃ, νὰ καλλιεργήσῃ κεκαυμένην γῆν, νὰ ἐγείρῃ ἰδιωτικὸν τι κατάστημα ἀναγκάζεται νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν ψήφον αὐτοῦ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τοῦ ἐπιζητουμένου· ὁ βουλευτὴς, θέλων νὰ διατηρήσῃ καὶ παγιώσῃ τὴν ἐπιτόπιον αὐτοῦ ἐπιρροήν, ἀναγκάζεται νὰ ἀνταλλάξῃ τὴν βουλευτι-

κὴν αὐτοῦ ψήφον πρὸς τὰς παρεχομένας τανῦν ἢ παρασχεθησομένας ἐν τῷ μέλλοντι τοιούτου εἶδους δωρεὰς καὶ χάριτας εἰς τοὺς ἐκλογεῖς αὐτοῦ· ὁ ὑπουργὸς ἢ θηρευτὴς ὑπουργείου, θέλων ὡσαύτως ἐξ ἐνὸς μὲν νὰ παγιώσῃ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκλογικῇ αὐτοῦ ἐπαρχίᾳ, ἐξ ἄλλου δὲ νὰ διατηρήσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν κοινοβουλευτικὴν αὐτοῦ σημασίαν, ἀνταλλάσσει τὴν συνειδήσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ κατεχόμενον ὑπ' αὐτοῦ τανῦν ἢ καταληφθησόμενον ἐν τῷ μέλλοντι ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον. Ὁ δημόσιος λειτουργὸς, θέλων νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ, νὰ ἀποφύγῃ τὴν μετάθεσιν ἢ νὰ προβιβασθῇ, ἀνταλλάσσει τὸ καθῆκον αὐτοῦ πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ.

Καὶ μὰ τὸν Θεὸν δὲν νομίζομεν, ὅτι δύναται τις νὰ ἐπιρρίψῃ βαρεῖαν μομφὴν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τούτῳ. Μεταξὺ τῶν ἐλαφρυντικῶν περιστάσεων, αἵτινες προϋτάθησαν ὑπὲρ τοῦ πραξικοπήματος, δι' οὗ κατέλυσεν ὁ Ναπολεὼν Βοναπάρτης τὸ γαλλικὸν πολίτευμα, συγκαταλέγεται καὶ ὅτι ἐτέλεσε τὸ κακούργημα, ὅπως σωθῆ ἐκ τῆς εἰρκτῆς. Κατὰ τὸν ἔξοχον συγγραφέα «τῆς ἱστορίας τοῦ κακούργηματος» ἄμεσον ἐλαττήριον τῆς κατὰ τοῦ κοινοβουλίου ἐπιδρομῆς ἦτο κυρίως ἡ ἀνάγκη τῆς συγκαλύψεως ῥυπαρωτάτων αἰσχροκερδειῶν. Τανῦν παρ' ἡμῖν ἐκλογεῖς, βουλευταί, ὑπουργοί, δημόσιοι ὑπάλληλοι μίαν καὶ μόνην πολλῶν δικαιοτέρων προβάλλουσιν ὁμοθυμαδὸν δικαιολογίαν τῆς ἀσυνειδήτου αὐτῶν διαγωγῆς, ὅτι ἄλλως δὲν σώζονται ἀπὸ τῆς καταστροφῆς. Ὁ δημόσιος λειτουργὸς δὲν δύναται νὰ διατηρήσῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν βουλευτῶν. Ὁ ὑπουργὸς δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἐκλογέων· ὁ βουλευτὴς δὲν δύναται νὰ ἐπανεκληχθῆ βουλευτῆς εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς ἐξυπηρητήσεως τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν ἐκλογέων· ὁ ἐκλογεὺς δὲν δύναται νὰ θεραπεύσῃ τὰς νομίμους αὐτοῦ ἀνάγκας ἢ τὰ ἄλλα αὐτοῦ συμφέροντα εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τῆς συναλλαγῆς τῆς ψήφου αὐτοῦ πρὸς τοὺς βουλευτὰς καὶ τοὺς ὑπουργοὺς.

Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἄλλοπρόσαλλος διαγωγή τῶν πολιτικῶν κομμάτων. «Μετὰ τὸν θάνατόν μου ἄς ἐπέλθῃ ὁ κατακλυσμὸς» ἔλεγεν ὁ Λουδοβίκος ΙΕ' εἰς τοὺς εὐλαβῶς παρατηροῦντας αὐτῷ, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰνθέξῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τηλικαύτην σπατάλην καὶ κακοδιοικησίαν ἢ Γαλλίᾳ. «Μετὰ τὴν πτώσιν ἡμῶν ὁ κατακλυσμὸς» διανοοῦνται καὶ οἱ ἡμέτεροι ὑπουργοί, ἐν ὅσῳ κατέχουσι τὰ σκῆπτρα

τῆς ἐξουσίας. Ὡς ὁ Γάλλος μόναρχος περὶ οὐδενὸς ἄλλου ἐμερίμνα ἢ πῶς νὰ ῥυθμίσῃ τὴν ἐξάντλησιν τῶν πόρων τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ οὕτως, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ αὐτὴ εὐθὺς μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ, οὕτω καὶ οἱ Ἕλληνες ὑπουργοὶ περὶ οὐδενὸς ἄλλου φροντίζουσιν ἢ πῶς νὰ κενώσωσι τὸν κυβερνητικὸν πίθον, χαριζόμενοι εἰς τοὺς φίλους αὐτῶν βουλευτὰς καὶ ἐκλογεῖς, καὶ παρέχοντες τὰ μέσα εἰς παντοσείδεις αὐταίρεσιαι, ἀνομίας καὶ ἀδικίας κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Ἡ διοικήσεις, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐκπαίδευσις, ὁ στρατὸς κτλ. παραδίδονται λεῖα εἰς τὴν κρατοῦσαν φατρίαν, ἀποτελοῦντα τοὺς κυριωτάτους ὄρους τῆς εἰδεχθοῦς συναλλαγῆς, ἥτις συνεοῖ πυκνὴν περὶ τὸν ἐκάστοτε πρωθυπουργὸν ἐπὶ βραχὺν ἢ μακρὸν χρόνον τὴν κυβερνητικὴν φάλαγγα.

«Εἶσθε φίλοι! τὸν κατάλογόν σας». Ἴδου ἡ γλῶσσα καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ στερεοτύπως οἱ ὑπουργοὶ ἢ μᾶλλον οἱ πρωθυπουργοὶ (οἵτινες συγκεντροῦσιν ἀληθῶς εἰς ἑαυτοὺς πάντα τὰ ὑπουργεῖα) συναπτουσι τὰς πολιτικὰς αὐτῶν σχέσεις. Ἐν τῷ καταλόγῳ ἀναγράφονται οἱ ὅροι τῆς συναλλαγῆς, ὑπ' αὐτοὺς δὲ τίθεται ἡ πρωθυπουργικὴ σφραγίς, σφραγίζουσα καὶ ὑποδουλοῦσα τὸν συμβαλλόμενον, ἀποβάλλοντα πᾶσαν αὐτοβουλίαν.

Ἄλλ' ὡς ἡ κυβέρνησις εἰς τὸν βωμὸν τῆς διατηρήσεως τῆς ἀρχῆς θύει τὰ πάντα, καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις τὰ πάντα μηχανάται πρὸς ἀρπαγὴν τῆς ἐξουσίας. Εἰς σαγήνευσιν βουλευτικῶν ψήφων καὶ ἐξέγερσιν τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ διαβάλλει, συκοφαντεῖ, συνωμοτεῖ, ἀλλὰ τὸ κωμικώτερον, πολλάκις καὶ ἀντιφάσκει εἰς βαθμὸν προκαλοῦντα τὸ μειδιάμα. Τίς δὲν ἀνέγνω τὴν περιάλητον γαλλικὴν κωμῶδιαν, ἐν ἣ ἔμφανίζεται ἡγεμῶν, παραπονούμενος κατὰ τῶν ἀντιφατικῶν αἰτιᾶσεων, ἃς προκαλεῖ οἰαδήποτε αὐτοῦ ἐνέργεια; Ἐὰν προσφέρῃ χοροὺς καὶ συμπόσια, διδάσκει τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τρυφηλότητα· ἐὰν δὲ δὲν παρέχῃ, θησαυρίζει φιλαργύρως ἐκ τῶν ἰδρώτων τῶν φορολογουμένων· ἐὰν αὐξάνῃ τὸν στρατὸν, περὶ ὀλίγου ποιεῖται τὴν εὐημερίαν τῶν πολιτῶν καὶ, ἐὰν ἐλαττοῖ τὸν στρατὸν, παρασκευάζει τοῦ ἔθνους τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν ταπεινώσιν. «Ἐνὶ λόγῳ, προσεπιλέγει μελαγχολικῶς ὁ ἦρωας τῆς κωμῶδιαι, ὅ,τι πράττω εἶναι κακὸν καὶ ὅ,τι δὲν πράττω ἔτι χεῖρον». Τοῦτ' αὐτὸ βλέπομεν καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν ἀντιπολιτεύσεων, παρ' ἡμῖν τε καὶ παρὰ Γάλλοις. Ἡ κυβέρνησις κατακρίνεται πολλάκις δι' ὅ,τι πράττει καὶ δι' ὅ,τι δὲν πράττει· κακίζεται διότι ἔβλεπε θετικῶς καὶ διότι ἔβλεπε ἀρνητικῶς τὸ αὐτὸ ζήτημα.

Ἄλλ' ὡς ἐν Γαλλίᾳ παρουσιάζονται ἐκάστοτε ἀληθῆ συμπτώματα ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἐπέρχονται ἐπὶ τέλους πολλάκις συνωμοσίαι καὶ ἐπαναστάσεις, ἀπορρέουσαι ἀπὸ νοσηρᾶς πολιτικῆς καταστάσεως, ἀλλ' οὐδαμῶς συντείνουσαι εἰς τὴν θεραπείαν αὐτῆς, (διότι τὸ νόσημα αείποτε διατηρεῖται ἐν τῷ βᾶθει τοῦ πολιτικοῦ σώματος ὑπὸ ἄλλην μορφήν), ἀπρακτικῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐτελέσθησαν καὶ πιθανὸν νὰ τελεσθῶσι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπαναστάσεις, εἰς οὐδὲν καταλήγουσαι ἢ καταλήξουσαι ὀριστικὸν θεραπείας ἀποτέλεσμα. Ἴδού τὰ ἀποτελέσματα τῆς συγκεντρώσεως. Κακὴ καὶ φατριαστικὴ διοίκησις, διαφορὰ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ, συνωμοσίαι καὶ ἐπαναστάσεις, οἰκτρὰ ἐν γένει κατὰστασις καὶ ἀλληλαιτίαις διαρκῆς ἐπὶ τῇ καταστάσει ταύτῃ.

Οἱ ἐπιπόλοιοι ἐξετασταὶ τῶν πραγμάτων, οἱ ἀληθῶς μὴ πρακτικοί, οἱ ἀληθῶς φαντασιοκόποι δὲν θέλουσι νὰ ἴδωσι τὰ ὀφθαλμοφανῆ αἴτια, τὰ ριζικὰ αἴτια τῆς καταστάσεως ταύτης. Τυφλώττουσι πρὸ τοῦ πυρὸς τοῦ προκαλοῦντος τὸν βρασμὸν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ χύτρᾳ τῆς πολιτείας· ἔχουσι κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸ τῆς λάβας, ἣτις διακλονεῖ καὶ διαρρήγνυσι συνεχῶς τὸ πολιτικὸν ἔδαφος τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πῦρ τὸ φέρον εἰς κοχλασμὸν τὸν λέβητα, τὸ διασεῖον ἀπαύστως τὸ πολιτικὸν ἔδαφος τῶν χωρῶν τούτων, εἶναι προδήλως ἡ περὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ συσώρευσις ἀμυθῆτων καὶ ἀνκριθμῆτων συμφερόντων. Πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν συμφερόντων τούτων ὁ ἐκλογεὺς προσφέρει τὴν ψῆφον αὐτοῦ, ὁ βουλευτῆς ἀπεμπολεῖ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ψῆφον, ὁ ὑπουργὸς παραβιάζει τὸ καθήκον αὐτοῦ, ἡ ἀντιπολίτευσις καὶ ἡ συμπολίτευσις ἀλληλομαχοῦσι λυσιπῶδως, παλαίουσιν ὡς ἄγρια θηρία, συνωμοτοῦσιν, ἐπανίστανται. Ἐὰν ἡ ἱκανοποίησις τῶν συμφερόντων τούτων δὲν προέκειτο ὡς ἄθλον εἰς τὸν νικητὴν, ἀπεμπόλησις συνειδήσεως καὶ καθήκοντος, σύγκρουσις, διαπληκτισμοὶ καὶ λύσσα, ἀνατροπαὶ καὶ ἐπαναστάσεις δὲν θὰ ἐτελοῦντο.

Δὲν ὑπῆρχον ἄλλοτε μανιωδῶς ἀλληλομαχοῦντα δυναστικὰ κόμματα ἐν Ἀγγλίᾳ; Ναι, ἀλλ' ἐξέλιπον, διότι δὲν εὗρισκον ὀπαδοὺς, καὶ δὲν εὗρισκον, διότι δὲν εἶχον μέσα πρὸς δελεασμὸν καὶ ἐξέγερσιν αὐτῶν, δὲν εἶχον τὸν σωρὸν τούτων τῶν συμφερόντων καὶ ἀγαθῶν, τὸν συγκεκεντρωμένον ἐν τῇ ἐξουσίᾳ καὶ περὶ αὐτὴν ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐπιβάλετε ὅμως καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπιβάλετε εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ἐπιβάλετε εἰς τὴν Ὀλλανδίαν κτλ. τὴν

νομοθεσίαν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας· στήσατε κακεῖ τὸν σωρὸν τοῦτον τῶν συμφερόντων, τῶν δημοσίων, τῶν ἐπαρχιακῶν, τῶν δημοτικῶν, τῶν ἐταιρικῶν· καὶ θέλετε ἶδει ἐπικρατοῦσαν καὶ ἐκεῖ τὴν ἀπεμπόλησιν τῆς βουλευτικῆς ψήφου καὶ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίωματος, τὸν φατριασμόν τῆς διοικήσεως, τὴν ἑξαψιν τῶν παθῶν· θέλετε ἶδει τὴν ἀγριότητα τῆς πολιτικῆς πάλης· θέλετε ἶδει τὰ εἰρηναιῶς ἀνταγωνιζόμενα πολιτικὰ κόμματα μεταβαλλόμενα εἰς λυσσώδεις καὶ μαινομένας περὶ τὴν ἐξουσίαν φατρίας.

Καὶ ὅμως ἰσχυρίζονται πολλοί, ὅτι ἔνεκα τῶν ἐλευθεριῶν πάσχει παρ' ἡμῖν ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἔχνος ἐλευθερίας δὲν ὑπάρχει, διότι, ὅπου ἐπικρατεῖ συγκέντρωσις, ἐλευθερία δὲν ὑπάρχει. Ἐν ταῖς συγκεντρωτικαῖς ἐπικρατείαις ὅφ' οἰκνδήποτε πολιτειακὴν μορφήν καὶ ἂν τελῶσι δὲν ὑπάρχουσιν ἐλεύθεροι πολῖται ἀλλὰ δούλοι καὶ δεσπότεαι· καὶ εἰ μὲν ἐπὶ κεφαλῆς ἴσταται μονάρχης ἀπόλυτος, δούλοι εἶναι πάντες οἱ ἄλλοι, πλὴν τοῦ δεσπότου καὶ τῶν παρ' αὐτῷ κατισχυόντων, οἵτινες τυραννοῦσι καὶ πιέζουσι τοὺς λοιπούς· εἰ δὲ ἴσταται κοινοβούλιον, ἐναλλάξ πάντες δουλεύουσι καὶ τυραννοῦσιν ἀπαξάπαντες, διαφθειρόμενοι καὶ διαφθειρόντες, ἐξαχρειοῦντες καὶ ἐξαχρειούμενοι, ὑπὸ τινος ἰδιοτελεῖς ὁμάδας ἢ συσσωματώσεις πολιτευομένων, αἵτινες αὐτοκαλοῦνται πολιτικὰ κόμματα· διαρκῶς δὲ τυραννοῦνται, πιέζονται, ἀπωθοῦνται μόνον οἱ εὐσταθεῖς καὶ τίμιοι πολῖται, οἵτινες δὲν θέλουσι νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν συναλλαγὴν.

Πολιτεία, ἐν ἣ τὰ πράγματα τὰ δημοτικά, τὰ ἐκκλησιαστικά, τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὰ τῆς δικαιοσύνης, τὰ τῆς ἀστυνομίας, καὶ πάντα τὰ τῆς τοπικῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως διέπονται ἐπιτοπίως ὑπὸ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, ὑπὸ τῶν ἐνοριῶν καὶ ἐπιτροπῶν, ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἐταιριῶν, εἶναι ἡ μόνη ἀληθῶς ἐλευθέρα πολιτεία, πολιτεία δημοκρατικὴ ἐν τῇ ἀληθινῇ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Ἐκ τούναντιου πολιτεία, ἐν ἣ αἱ παντσειδεῖς αὐταὶ λειτουργίαι, αἱ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐγγύτατα ἐνδιαφέρουσαι τὸν λαόν, ἐξαρτῶνται καὶ διευθύνονται ὑπὸ τοῦ κέντρου, δὲν εἶναι πολιτεία ἐλευθέρα, εἶναι πολιτεία τυραννομένη, πολιτεία ἀνδραποδώδης. Δυναμέθα μάλιστα εἰπεῖν, ὅτι ἡ πολιτεία αὕτη, καίπερ ἔχουσα ἐπὶ κεφαλῆς συνταγματικὸν βασιλέα ἢ αἰρετὸν πρόεδρον, εἶναι πολὺ πλέον τυραννικὴ καὶ πολὺ πλέον ἐπιζήμιος παρὰ τὴν μοναρχικὴν, διότι ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ τὰ γενικὰ μεγάλα συμφέροντα τοῦ Κράτους, δηλονότι ἡ ἀκεραιότης τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους, ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ τιμὴ τῆς πατρίδος κτλ., δια-

κινδυνεύουσι πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ μοναρχικῇ, τῶν ἀλληλοτυραννουσῶν καὶ ἀλληλοτυραννουμένων φατριῶν ἀπορροφωμένων ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς ὑπὲρ τὴν ἄλλην κατισχύσεως, ἐν δὲ τῷ ἀγῶνι τούτῳ καταλιμπάνονται ἢ θυσιάζονται εὐκολώτερον τὰ γενικὰ συμφέροντα.

Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ ἐγκαταστήσωμεν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καὶ ἀληθῆ τάξιν, νὰ καθιερώσωμεν ἀληθῆ εὐδικοησίαν, νὰ ἀποσκυβαλίσωμεν τὴν πολιτικὴν διαφθοράν, νὰ καταστήσωμεν εὐγενῆ καὶ φιλότιμα πολιτικὰ κόμματα, νὰ φυγαδεύσωμεν ὀριστικῶς τὰς συνωμοσίας καὶ τὰς ἐπαναστάσεις, δέον νὰ ἀποσκορακίσωμεν τὴν συγκεντρωτικὴν ἡμῶν νομοθεσίαν, ἐγκαινίζοντες τὴν αὐτεξουσιότητα τῶν ἀτόμων, τῶν δήμων, τῶν ἐπαρχιῶν, τῆς ἐκκλησίας, τῆς δικαιοσύνης κτλ. Ἀνάγκη πρὸ πάντων νὰ διαρρήξωμεν καὶ τὸ τελευταῖον σύρμα, τὸ συνάπτον τοὺς δήμους πρὸς τὸ κέντρον, ἐπιτρέποντες μόνον εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς νὰ ἐπισκοπῶσι τὰς τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν πράξεις καὶ εἰσάγωσιν αὐτὰς πρὸς πειθαρχικὴν τιμωρίαν ἢ ἀπόλυσιν εἰς ἀνεξάρτητα πειθαρχικὰ δικαστήρια· ἀνάγκη νὰ ἐπεκτείνωμεν τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν δημοτικῶν συμβουλίων ἐν ταῖς δημοτικαῖς ὑποθέσεσι, καθιστάντες ἐν ταύτῳ ταῦτα σπουδαιότερα διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῶν, τοῦ ὀρισμοῦ προσόντων ἐκλεξιμότητος καὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐνιαίου τῆς ψήφου ἐν τῇ ἐκλογῇ αὐτῶν· νὰ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τῶν δημάρχων τὰς ἄλλοτρίας αὐτοῖς λειτουργίας, ὅποια ἢ ἀστυνομία κτλ. νὰ ὑποβάλωμεν τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν ἐφορειᾶν ἐπιτροπῆς, ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ὑποχρεωτικῶς καθ' ὄρισμένον διάστημα ὑπηρετούσης ἐπὶ ποινῇ προστίμου καὶ στερήσεως πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτήν, ἥτις διορίζει καὶ παύει τὸν δημοδιδάσκαλον μεταξὺ τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα, νὰ καθιερώσωμεν ἀστυνομίαν, ἐμμέσως μὲν ἐκλεγομένην καὶ διὰ περιωρισμένης ψηφοφορίας ἐν τῷ δήμῳ ἀλλ' ἀπροσπέλαστον παντελῶς εἰς τὰς ὀλετεῖρας χεῖρας τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν ὀργάνων αὐτῆς· νὰ ἀποξενώσωμεν ἐντελῶς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῆς Πολιτείας, νομοθετοῦντες, ὅτι αἱ μὲν ἐνορίαι διοικοῦσιν αὐτεξουσίως τὰ ἑαυτῶν, ἢ δι' αἰρετῶν ἐπιτροπῶν ἢ καθολικῶς ἐπ' ἐκκλησίας ἀποφαινόμεναι περὶ αὐτῶν, ἡγοῦν περὶ ἐκλογῆς, χειροτονίας καὶ διατηρήσεως τῶν ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων αὐτῶν, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πόρων καὶ χρημάτων αὐτῶν, αἱ δὲ ἐπισκοπαὶ διοικοῦσιν ὡσαύτως αὐτεξουσίως τὰ ἑαυτῶν δι' ἐπισκοπικοῦ συμβουλίου, συγκροτουμένου ἐξ ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν ἐναριῶν, ἐξ ὧν

σύγκεινται. Οἱ δ' ἐπίσκοποι ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ ἐπισκοπικοῦ συμβουλίου, μετεχόντων ἢ μὴ καὶ πάντων τῶν ἱερέων τῆς ἐπισκοπῆς ἢ καὶ τῶν ἐπιτρόπων ὅλων τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐνοριῶν, καὶ χειροτονοῦνται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰ κέκτηνται τὰ ὑπὸ τῶν ἱερέων κανόνων τῆς ἐκκλησίας τεθεσπισμένα προσόντα. Ἡ Ἱερὰ τέλος Σύνοδος καταρτίζεται ἐκ πάντων διαδοχικῶς τῶν ἐπισκόπων, ἀνανεουμένη κατ' ἔτος κατὰ τὸ ἡμισυ, καὶ διοικεῖ τὰς γενικὰς ὑποθέσεις τῆς ἐκκλησίας, μηδαμῶς ἐπεμβαίνουσα εἰς τὰς ἐπισκοπικὰς ἢ τὰς ἐνοριακὰς· νὰ εἰσαγάγωμεν τέλος τὸ ἐλβετικὸν στρατιωτικὸν καὶ στρατολογικὸν σύστημα, καθ' ὃ ὁ πολίτης εἶναι ἐν ταύτῃ στρατιώτης καὶ ὁ στρατιώτης ἐν ταύτῃ πολίτης καὶ ἐπιτηδευματίας. Σημειωτέον ὅτι ἐν πληθυσμῷ τριῶν περίπου ἑκατομμυρίων ψυχῶν ὑπὸ τὸ ἀποκεντρωτικὸν σύστημα τοῦτο ἡ Ἑλβετία δαπανᾷ διὰ τὸν ὁμοσπονδιακὸν στρατὸν αὐτῆς μόνον 12,607,000 δραχμῶν, εἰς ἃ περιλαμβάνονται καὶ δύο ἑκατομμύρια περίπου δραχμῶν, δαπανώμενα εἰς τὰς πολυαριθμοὺς ἐταιρίας τῆς σκοποβολῆς. Ὅθεν κατὰ τὴν Ἑλβετικὴν ἀναλογίαν ἡ Ἑλλάς περιλαμβάνουσα δύο ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ ἤθελε δαπανᾷ ἑπτὰ καὶ μόνον ἑκατομμύρια ἀντὶ τῶν 23 ἑκατομμυρίων, ὡς προὔπελογιζόντο μέχρι πρό τινος, ἀντὶ τῶν 18 ἑκατομμυρίων, ὡς προὔπελογισθησαν διὰ τὸ 1887 ὑπὸ τοῦ κ. Τρικούπη. Δύναται δὲ δι' αὐτοῦ ἡ Ἑλβετία νὰ παρατάξῃ 200,000 στρατοῦ, περὶ οὗ τῆς ἀξίας ἐξεφράσθησαν ἄγαν εὐμενῶς ὑπέροχοι στρατιωτικοί, ἐν ᾧ ἡ Ἑλλάς, καίτοι τοσαῦτα καταδαπανῶσα, μόλις ἐδυνήθη νὰ συγκεντρώσῃ κατὰ τὰς ἐπιστρατείας αὐτῆς 80,000 ἀνδρῶν. Προσθετέον, ὅτι παρ' ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν κατὰ τύπον μόνον λειτουργεῖ ἡ καθολικὴ στρατολογία, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν οὐδὲ τὸ ἡμισυ ὑπηρετεῖ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν νεώτερον ἡμῶν στρατολογικὸν νόμον, οὐ μόνον διότι ὁ κύκλος τῶν ἐν τῷ νόμῳ καθιερωμένων ἀπαλλαγῶν εἶναι εὐρύτατος, ἀλλὰ καὶ διότι ἐνίοτε αἱ ὑγειονομικαὶ ἐπιτροπαὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἰσχυρῶν προβαίνουν εἰς σκανδαλώδεις ἐξαιρέσεις ἢ ἀπαλλαγάς. Οὐδεὶς δ' ἄγνοεῖ, ὅτι ἡ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας ἀπαλλαγὴ εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων παροχῶν καὶ, ὡς ἄλλοτε εὐφυῶς ἐξεφράσθη ἀττικῆ τις ἐφημερίς, ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων *λιπασμάτων*, ἅπερ οἱ πολιτευόμενοι μεταχειρίζονται πρὸς *καλλιέργειαν* κόμματος. Τὸ ἐλβετικὸν ὅμως σύστημα ἐξ ἑνὸς μὲν δὲν παραδέχεται τὰς πολυπληθεῖς τοῦ νόμου ἡμῶν ἐξαιρέσεις καὶ ἀπαλλαγάς, ἐξ ἄλλου δέ, μὴ ἀποσπῶν τὸν στρατιώτην ἀπὸ τῶν συνήθων βιοποριστικῶν αὐτοῦ ἔργων, εἶναι τοιοῦτον ἐκ φύσεως, ὥστε

ἀναγκαίως ἀποτρέπονται ὑπ' αὐτὸ αἱ πολιτικαὶ καταχρήσεις.

Ἐν ὅσῳ ὁμως ἐπικρατεῖ συγκεντρωτικὴ νομοθεσία, ἧς ἔνεκεν ὁ στρατός ὑπηρετεῖ τὰς ὀρέξεις τῆς ἐξουσίας κατὰ τῶν πολιτῶν, ἧς ἔνεκεν ὁ πρῶτος τυχὼν ἀστυνομικὸς κλητὴρ ἢ χωροφύλαξ δύναται νὰ ὑβρίσῃ, νὰ ράπισῃ, νὰ βασανίσῃ, καὶ νὰ κρατήσῃ τὸν μὴ τυγχάνοντα βουλευτικῆς προστασίας εἰς τὰ ὑγρά, ὀδωδῶτα καὶ πτωματικὰ κρατητήρια, ἧς ἔνεκα ὁ πρῶτος τυχὼν δολοφόνος δύναται ἐνεδρεῦων νὰ προσβάλλῃ τὸν ἀνίσχυρον πολίτην, πεποithῶς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ὑπουργικοῦ βουλευτοῦ, ἧς ἔνεκα ὁ ἔντιμος πολίτης τρέχει τὸν κίνδυνον νὰ προφυλακισθῇ ἐν ὄλον ἔτος καὶ νὰ ἀπολυθῇ ἀκολούθως ὡς ἀθῶος ἢ καταδικασθῇ εἰς ὀλιγόμηνον ἢ ὀλιγοήμερον φυλάκισιν, ὡς ὑποπεσὼν εἰς ἐλαφρὸν πλημμέλημα ἢ καὶ ἀστυνομικὴν παράβασιν, ἧς ἔνεκα οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ κρατοῦντος συστήματος δύνανται νὰ παραβαίνωσι πάντας σχεδὸν τοὺς νόμους ἀτιμωρητῆ, οἱ δὲ ἐκάστοτε ἀντιπολιτευόμενοι δὲν δύνανται νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ἀποτελεσματικῶς τὴν προστασίαν τῶν νόμων, ὡς ἄλλοι ῥαγιαῖδες, οὐδεμία ἐλπίς βελτιώσεως τῶν πραγμάτων καὶ περιορισμοῦ τῆς διαφθορᾶς. Καὶ ὅμως τὴν παντελεῖ ταύτην ἐν τοῖς πράγμασιν ἔλλειψιν ἐλευθεριῶν, τὴν αὐτόχρονημα τυραννίαν, ἀποκαλοῦσιν ἔνιοι τῶν παρ' ἡμῖν πολιτευτῶν καὶ δημοσιογράφων πληθῶραν ἐλευθερίας καὶ ἀπολαύομεν, στωμυλεύονται, τῶν ἀγλαωτάτων, τῶν ἐπιζηλοστάτων ἐλευθεριῶν ! Ἐπὶ τοσοῦτον παρηλλάγη ἡ ἔννοια τῶν λέξεων ἐν τῷ νῦν χρόνῳ !

Εἶναι δέ, λέγουσιν ἄλλοι, ἐπιζήμιος εἰς τὸν τόπον ἡ κατάλυσις τῆς συγκεντρώσεως, διότι ἐμφωλεύει ἐν αὐτῷ μεγάλη διαφθορά. Μεγάλη ἀληθῶς διαφθορά ! Ἄλλ' ἡ διαφθορὰ αὕτη πηγάζει ἐκ τοῦ διεφθαρμένου συγκεντρωτικοῦ συστήματος, ὅπερ ἀναγκάζει τὸν ἐκλογέα νὰ ψηφίσῃ παρὰ τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ὅπως τύχῃ τοῦ πόθου αὐτοῦ, πόθου πολλάκις εὐλογωτάτου καὶ νομιμωτάτου, ὃν ὅμως δὲν δύναται νὰ ικανοποιήσῃ ἂν μὴ παράσχῃ ὡς ἀντάλλαγμα τὴν ψήφον αὐτοῦ ὅπερ ἀναγκάζει τὸν βουλευτὴν νὰ τάσσηται ἀσυνειδήτως εἰς τὸ κόμμα τὸ παρέχον αὐτῷ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι τὰ συμφέροντα τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ θιασωτῶν πληρωθήσονται ὅπερ ἀναγκάζει τὸν ὑπουργὸν νὰ παραβιάζῃ ἀδιαλείπτως τὸ καθήκον αὐτοῦ πρὸς σαγήνευσιν βουλευτικῶν ψήφων. Ὅθεν ἀκριβῶς πρὸς κατάπαυσιν ἢ μετριασμόν τῆς διαφθορᾶς προσῆκον ἀρθῶσιν ἐκ τοῦ μέσου τὰ ὠθοῦντα εἰς τὴν ἀλληλοπρασίαν καὶ διαφθοράν, δηλονότι ἡ συγκέντρωσις. Ὡς σοφώτατα ἐγνωμάτευσεν ἄλλοτε ὁ πολῦσοφος Μοντέσκιος, τὴν ἀγαθὴν πολιτικὴν

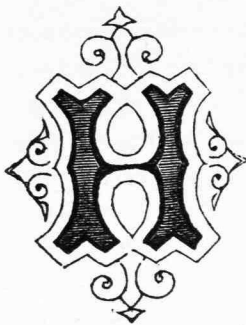
κὴν κατάστασιν ἐπιφέρουσι τάγαθὰ πολιτεύματα, δηλονότι οἱ ἀγαθοὶ πολιτικοὶ καὶ ὀργανικοὶ νόμοι. Τοιοῦτοι δὲ νόμοι εἶναι οἱ καταμερίζοντες τὴν ἐξουσίαν καὶ κατανέμοντες τὴν ἰσχύον τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀπονομῆς εἰς ὅσον ἔνεστι πλείονας καὶ κατὰ τὸν φυσικώτερον τρόπον, χορηγοῦντες λ. χ. τῆς τῶν ἀγρῶν φυλάξεως τὴν ἐξουσίαν εἰς ἀγροφύλακας, διοριζομένους ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων ἰδιοκτητῶν, τῆς διευθύνσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων τὴν ἐξουσίαν εἰς ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν νοσημονεστάτων δημοτῶν τῶν ἐχόντων παῖδας παιδευομένους κτλ. Καὶ ἰσχυρίζονται οἱ τοῦ καθεστῶτος συγκεντρωτικοῦ συστήματος ὀπαδοί, ὅτι εἶναι θεωρητικὸν φαντασιολόγημα ἢ τῆς ἀποκεντρώσεως ὑποστήριξις, τῆς μόνης ἀληθοῦς πρακτικῆς μεθόδου εἰς ἀποσκορᾶκισιν τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς! "Ὅθεν πρακτικῶς λέγειν κατ' αὐτοὺς σημαίνει ὑποστηρίζειν τὸ συγκεντρωτικὸν καθεστῶς, ἐξ οὗ προδήλως ἐπήγαγε καὶ πηγάζει ἡ τερατώδης κοινοβουλευτικὴ διαφθορά, ἡ ἀγούσα καὶ φέρουσα τανῦν τὰ ἡμέτερα πράγματα! 'Επὶ τοσοῦτον παρηλλάγη ἡ ἔννοια τῶν λέξεων ἐν τῷ νῦν χρόνῳ!

1888.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ν. ΦΛΟΓΑΪΤΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΗΔΕΙΑ

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΡΧΑΙΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙ¹

πρὸς τὴν μνήμην τῶν νεκρῶν ἀπονομὴ τιμῶν καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἵνα μὴ πλινθῶνται αἱ σκιαὶ τῶν ἀνὰ τὰς ὄχθας τῆς Στυγὸς μὴ δυνάμεναι εἰς τὰ Ἑλλήσια πεδία νὰ εἰσέλθωσι, πρὸς τοὺς Ἑλλησι ἦτον αἶσθημα λίαν δημοτικόν, ὅπερ αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ ἡ δύναμις τῆς συνθητικῆς ἀνύψωσιν εἰς νόμον. Ἐντεῦθεν τὸ εὐσεβεὲς ἔθιμον τῆς προστοιμασίαις τῶν νεκρῶν διὰ τὸ τελευταῖον αὐτῶν ταχζεῖδιον, τῶν μεγαλοπρεπῶν κηδειῶν, τοῦ σεβασμοῦ τῶν τάφων καὶ τῆς προστασίαις αὐτῶν κατὰ πάσης προσ-

¹ Κατὰ τοὺς Guhl καὶ Konner.